

Žádost o prodloužení řešení výzkumného záměru zahájeného v r. 2005

Identifikace výzkumného záměru:

Kód poskytovatele	MSM
Identifikační kód	0021622408
Název výzkumného záměru	Reprodukce a integrace společnosti
Příjemce	Masarykova univerzita
Vykonavatel	Fakulta sociálních studií
Řešitel	Prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.

A. Popis řešení

A.1. Předmět a cíl řešení

Co a proč bude v roce 2011 řešeno:

Výzkumná témata, s kterými v roce 2011 počítáme, představují především rozvinutí a prohloubení dosavadních řešení. Navazují na základní původně stanovené tematické priority výzkumného záměru. Současně rozvíjejí tyto priority za rámec původně formulovaných cílů, a to na základě vědeckých poznatků získaných v průběhu dosavadního řešení. Představují takto též i základní výchozí výzkumnou profilaci pro další sociálně vědné bádání na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity po roce 2011. Jde zejména o:

1. Mechanismy biologické a sociální reprodukce („*Panel párů a rodin*“). Dosud jsme shromáždili poznatky k rozlišení faktorů vedoucích k různým typům reprodukčních strategií, o rozhodování o mateřství a jeho časování a o strukturace životních drah prvorodíček a bezdětných žen po třicítce, a také o otázkách sociální reprodukce v souvislosti s tendencemi k homogamii a heterogamii při párování. V rozšířeném čase se chceme věnovat vztahům v rodině po rozpadu partnerství a při nestabilitě a fluktuaci v partnerských vztazích, které jsou jedním z klíčových faktorů, ovlivňujících fertilitní biografie a tím o biologickou, ale i sociální reprodukci společnosti v České republice (uchopeno v kontextu teorií životního cyklu – včetně pozornosti věnované důsledkům stárnutí populace). V kontextu trendů demografických procesů to považujeme z hlediska poznání změn v obecném procesu sociální reprodukce za velmi významné.
2. Nejistoty na trhu práce a jejich dynamiku. Dosud se řešení výzkumného záměru věnovalo zejména faktorům marginalizace na trhu práce a jejich vazbám na sociální vyloučení a na roli lidského a sociálního kapitálu, v souvislosti s procesem a formami marginalizace (exkluze), aktivačním opatřením na trhu práce zejména ve vztahu k marginalizovaným skupinám a to z různých pohledů (perspektiva zaměření, účinnosti, governance, vazba na principy jako je občanství aj.). V dalším řešení chceme naši pozornost rozšířit o analýzy jejich dopadů na reprodukci sociálních nerovností, o analýzy schopnosti veřejných politik tlumit prohlubující se nerovnosti obecně a analýzy role politiky aktivace na trhu práce ve vztahu k přetrvávajícím i novým intervencím faktorům na pracovním trhu (dualizace pracovního trhu, jeho flexibilizace, ekonomická krize) specificky. Též o problém „governance“ veřejných politik jako faktoru jejich účinnosti.
3. Ve zkoumání sociokulturních aspektů residenční suburbanizace bude původní linie výzkumu, která se týká sociální koheze a inkluзивních/exkluzivních strategií aktérů v lokalitách, vytváření vztahu k místu, strategie překonávání případné sociální či prostorové izolace a budování sociálních vazeb v nových sídelních jednotkách rozšířena o zkoumání kultury bydlení v nově vzniklých lokalitách a vytváření „domova“ a změny životních stylů, v souvislosti s přestěhováním. V rozšířeném čase bude dosavadní linie zkoumající prostorové aspekty sociálního vyloučení a tendence ke ghettoizaci v České republice rozšířena o zkoumání intervencí do procesů prostorového vyloučení ze strany státní správy (dosud jsme se v tomto ohledu zabývali zkoumáním intervencí a strategií samospráv). Hluběji bude zkoumána residenční suburbanizace na jedné straně a prohlubování sociální diferenciacce prostoru se v našich analýzách, jež se ukazují být významnými faktory, ovlivňujícími procesy integrace.
4. Vliv internacionalizace práva a globalizované komunikace na integraci etnických a migračních kolektivit. Naše dosavadní poznatky i zkušenosti z jiných zemí ukazují, že s rostoucími možnostmi mobility osob a informací se významně změnila povaha migrace a podmínky integrace imigrantů. Institucionální (zejména právní) rámec integrace dnes výrazně propojuje státně-národní a mezinárodní úroveň, což pro zúčastněné aktéry představuje nové možnosti, ale i výzvu při orientaci v řešení praktických otázek a při vzájemné komunikaci. Dosavadní linie zkoumání formování či proměny identit (pocitu kolektivní příslušnosti) u

různých kategorií imigrantů a etnických kolektivů ve vztahu k povaze sociálně kulturního a institucionálního prostředí integrace (i integračních politik) a v kontextu globálních toků informací bude doplněna o analýzu toho, jak nové komplexní normativní systémy a instituce, korespondují s povahou různých a také se měnících migračních vzorců: migračních toků, důvody migrace, migrační strategie - individuální, rodinné či skupinové, začlenění na trhu práce, sociální zabezpečení migrantů, atd. Znamená to zapojit do analýzy perspektivu každodenní zkušenosti migrantů a komunikační strategie všech aktérů migračního a integračního procesu. Významnou součástí takové analýzy bude také dosud málo probádaná otázka povahy a proměn identit migrantů v transnacionálním kontextu, jež významně ovlivňuje možnosti a samotný proces jejich sociální a kulturní integrace.

5. Vliv školství a vzdělávacího systému na sociální a kulturní integraci migrantů a usazených etnických menšin, zejména romské populace. Zde náš výzkum mimo jiné reaguje na priority a koncepční dokumenty, jež zejména MŠMT formulovalo v posledních několika letech. S ohledem na významnou integrační roli vzdělávacího systému (zejména na nižších stupních) a především s ohledem na silící problém desintegrace romské menšiny v jeho rámci – a skrze něj později na trhu práce – jsme připravili výzkumný projekt, jehož horizont sahá právě do roku 2011. V rozšířeném čase budeme nově sledovat podmínky, jež ovlivňují vzdělávací kariéry a další životní vyhlídky mládeže pocházející ze sociálně či kulturně znevýhodněného prostředí (včetně imigrantů) – ve srovnání s jejich vrstevníky pocházejícími z majoritní domácí populace. Zaměříme se přitom jak na vliv rodinného, kulturního a sociálního prostředí, občansko-právního postavení, tak i na podobu vzdělávacího systému a účinky státních i regionálních vzdělávacích politik. V úvahu vezmeme také povahu školního prostředí a forem výuky, včetně činnosti podpůrných institucí (speciálních poraden, center, občanských aktivit, atd.). Výzkum přitom bude využívat mezinárodního srovnání, neboť je napojen na paralelní badatelské aktivity probíhající v dalších zemích EU (Dánsko, Francie, Maďarsko, Německo, Rumunsko, Slovensko, Švédsko a Velká Británie).
6. Reprodukci kulturních vzorců v rámci vzdělávacího systému a mimo něj. Navazujeme na dosavadní poznatky při zkoumání role institucionalizovaného udržování kolektivní paměti (historická věda, média, svátky, zákony, atd.) při ovlivňování procesu formování a reprodukce kulturních (národních, etnických, apod.) identit ve vztahu k udržování sociální soudržnosti. V rozšířeném čase se soustředíme mimo jiné na analýzu způsobů prezentace národních i mezinárodních dějin nejen v rámci školního curricula, nýbrž také například v médiích, koncepčních vládních dokumentech, znění některých zákonů, atd. V tomto ohledu reagujeme na nedávno formulované priority vládních politik, zejména Ministerstva kultury, jež uznávají otázku národní identity v měnícím se globálním a evropském kontextu jako významný činitel sociální a kulturní integrace. V dalším výzkumu se především chceme zaměřit na diskursivní mechanismy dějinného vzpomínání a zapominání, roli státních politik a státně podporovaných institucí, na vztah individuální a kolektivní zkušenosti v procesech reprodukce národní paměti a na důsledky, jež tyto mechanismy a procesy vykazují v ohledu formování kolektivních identit a kulturní integrace.
7. Mezi-generačních vztahy (solidarita, konflikty) ve výše uvedených oblastech zkoumání. V rozšířeném čase se chceme důkladněji zaměřit na výzkum prostředí migrantských rodin (vztah rodiče-děti), neboť zkušenosti z jiných zemí zřetelně poukazují na významný vliv generačního faktoru v integračním procesu, fenomén tzv. „druhých generací migrantů“. Rozdílná generační zkušenost – vázaná na společensko-politickou změnu od roku 1989 a s tím související proměnu vzdělávacího systému – se dále ukazuje jako nanejvýš důležitá proměnná při formování vzdělávacích kariér různých skupin obyvatelstva: zde se zaměříme především na generační aspekt problému (des-)integrace významné části romské populace v rámci školského systému a skrze něj. Součástí našeho badatelského zájmu je také otázka tzv. generační paměti, to znamená mechanismů mezigeneračního předávání historické zkušenosti a problém mezigeneračních konfliktních linií, jež se utvářejí ve vztahu k historické minulosti. V této oblasti jsme navázali úzkou spolupráci s Center for Cultural Sociology (Yale University), především skrze společný projekt traumatických aspektů kolektivní paměti a připravujeme badatelskou spolupráci s universitami v Madridu, Salfordu (Velká Británie) a v Krakově.

Co má objasnit, vyřešit nebo dále rozpracovat v roce 2011:

- Výběr životních partnerů jako součástí reprodukčních strategií, které udržují sociální aktéry v jejich pozicích v rámci sociální struktury: způsobu párování a použití i kumulace ekonomický, sociální a kulturní kapitál při něm, povahy sociální reprodukce a vývoje partnerství, rodičovství i kariéry v mladé rodině.
- Vztahy v rodině po rozpadu partnerství a otázky identity dětí a rodičů z těchto rodin a změn v potenciálu jejich vnitřní rodinné solidarity a specifika reprodukčních strategií rozvedených osob.
- Změny v průběhu reprodukčního cyklu a jejich vliv na výsledek reprodukce (faktory ovlivňující růst věku prvoroďiček) a faktory (rostoucí) dobrovolné i nedobrovolné bezdětnosti.

- Roli prarodičů v současné české rodině s ohledem na koncept strukturálního zpoždění a konfliktu sociálních rolí (prarodič versus pracující, případně versus pečovatel).
- Procesy dualizace na trhu práce v České republice, vztah ‚nových rizik‘ na trhu práce a sociálních nerovností (ve smyslu třídní a jiných os sociální diferenciace)
- Profily politik aktivace na trhu práce v České republice, jejich governance a implementace, inovace a v souvislosti s tím i směřování české sociální politiky – jak se v ní projevují procesy modernizace a europeizace.
- Schopnost systému governance a politik aktivace přispět k prosazení principů ‚flexicurity‘ (jako součásti evropské strategie posilování sociální koheze prostřednictvím trhu práce a sociálního zabezpečení) na českém trhu práce a k integraci marginalizovaných skupin populace.
- Strukturální i institucionální faktory a „nové nejistoty“ na trhu práce, ovlivňující procesy marginalizace a exkluze i způsoby jejich zvládnání, místo České republiky v typologii „režimů trhu práce“ či „režimů zvládnání jeho nejistot“ v rámci Evropské unie.
- Sociokulturní aspekty residenční suburbanizace, města jako diferencovaného životního prostoru, problémů koncentrace marginalizace a vyloučení ve fyzickém prostoru a způsobu zacházení s tímto prostorem ze strany státní správy (jejich strategií v zacházení s tímto prostorem) a města jako místa stárnutí (urbanistický koncept gentrifkace - stárnutí místo/prostor a sousedství).
- Vlivy, které má na povahu migrace a na strategie integrace migračních a etnicky definovaných kolektivů internacionalizace práva (v rámci EU i mimo něj) a globální sociálně kulturní kontext (možnosti komunikace).
- Roli školství a vzdělávacího systému v procesech sociální a kulturní integrace migrantů, ale i usazených etnických menšin (zejména romské populace) v ČR.
- Vliv procesů a institucí kolektivní paměti (vztahu k minulosti, zejména komunistické) na povahu sociální soudržnosti a na artikulaci současných sociálních a politických konfliktů v národním kontextu.
- Povahu mezigeneračních vztahů a jejich vliv na procesy sociální integrace v různých kontextech porevoluční české společnosti.

A.2. Dílčí cíle řešení

Co se bude řešit a čeho má být dosaženo:

Ve vztahu k předmětu a cíli (A.1.) základními dílčími cíli je zkoumat:

Ad 1

- Některé aspekty vztahu mezi trvale se zvyšující rozvodovostí a dlouhodobě klesající porodností v České republice
- Mechanismy vytváření partnerských a potenciálně rodičovských párů jako hybatelů výrazného vzestupu věku prvorodiček v České republice.
- Strategie nedobrovolně bezdětných párů zejména v souvislosti s problematikou medikalizace reprodukčních procesů a zvyšujícího se podílu intervenovaného těhotenství.
- Nejen rozchod a oddělené soužití, ale také navazování nových partnerských vztahů rodičů, ovlivňující staré a vytvářející nové příbuzenské vazby a sítě vztahů, ve kterých jsou dřívější obsahy rolí v rodině nově obsazovány, naplňovány a definovány.

Ad 2

- Jaké jsou strukturální i institucionální faktory – včetně vlivů rodiny - které ovlivňují procesy marginalizace a exkluze na trhu práce? Jak se projevují procesy dualizace trhu práce v sociálních nejistotách a nerovnostech, sociální marginalizaci a jaké strategie volí aktéři na trhu práce k překonání těchto nejistot?
- Jaké jsou projevy a důsledky exkluze na trhu práce a interakce sociální exkluze na trhu práce s jinými sférami sociální exkluze (chudoba, sociální izolace, politická pasivita apod.)? Jak jsou sociálně diferencovány - v jakých sociálních kategoriích a skupinách se nejvíce projevují? Jaký režim trhu práce se formuje v České republice a jaké je směřování české sociální politiky v kontextu proměn trhu práce, problémů sociálního vyloučení?
- Jaké jsou dopady ekonomické krize na trh práce a její další sociální dopady i způsoby zvládnání těchto dopadů veřejnými politikami? Jaké jsou způsoby zvládnání nových forem a projevů nejistot na trhu práce? Jaké jsou bariéry koordinace VSZ a realizace kontrolních funkcí ve vztahu k nestátním aktérům politiky zaměstnanosti a i identifikace různých způsobů mezisektorové spolupráce.

- Jaké jsou možnosti a potence veřejných politik při začleňování na trh práce? Jaký je profil, governance a implementace politik aktivace na trhu práce? Nakolik jsou volené intervence efektivní a jak s tím souvisí jejich výše uvedené parametry? Nakolik nové/rigidní formy governance ve veřejných politikách facilitují/blokují modernizaci sociálního státu?

Ad 3

- Pomocí jakých mechanismů si lidé budují vztahy k lokalitě, ve které žijí, do které se přistěhovali a jak se přitom utvářejí lokální identity v obcích, které procházejí rychlým rozvojem – tzv. nové sídelní útvary (nárůst počtu obyvatel i materiálního prostředí)?
- Jak se veřejné politiky vyrovnávají s tendencí koncentrace marginalizace a vyloučení v sociálním a zejména fyzickém prostoru a pozornost se přesune ze samospráv a jejich strategií na školy a úřady práce?
- Jaký životní prostor (pro) seniora představuje město?
- Jaká je role relevantních institucí a veřejných politik při začleňování imigrantů na pracovní trh a do společnosti.

Ad 4

- Formování transnacionálních migrantských sítí a identit v podmínkách internacionalizace právního rámce migrace a integrace. Srovnávací studie typické Vietnamské a Ukrajinské imigrace: popis a vysvětlení vzniku odpovídajících „imigrantských ekonomik“.
- Jak normativní systémy a instituce, jež jsou jimi vázané, korespondují s povahou různorodých a měnících se migračních vzorců (migračních toky, důvody migrace, migrační strategie)?
- Identifikace bariér začleňování imigrantů, jež produkuje institucionální (právní, správní, komunikační) systém integrace v ČR.
- Jak spolu korespondují životní podmínky a kulturní zvyklosti etnických menšin a nastavení základního integračního institucionálního rámce (právní řád, státní správa, vzdělávací systém, atd.) a jak tento vztah ovlivňuje podmínky integrace etnických definovaných menšin.
- Jak souvisí formální a neformální roviny regulace migrace: zaměření na zprostředkující kategorie aktérů (státní zaměstnanci, pracovníci místní správy a neziskových organizací – vedle dosud zkoumaných kategorií migrantů a zaměstnavatelů).

Ad 5 - 6

- Komunikační kanály a bariéry v institucionálním systému začleňování dětí etnických a imigrantských menšin do vzdělávacího systému. Vzdělávací osnovy ve vztahu ke kulturně a sociálně podmíněným dispozicím dětí etnických a imigrantských menšin.
- Roli speciálních pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden v procesu začleňování dětí etnických a imigrantských menšin do vzdělávacího systému.
- Roli rodinného a blízkého sociálně kulturního prostředí při vytváření vztahu ke škole mezi dětmi etnických a imigrantských menšin.
- Roli vzdělávacího systému (zejména na nižších stupních) při formování vztahu k národní minulosti: analýza školních osnov a přístupů k výuce dějepisu. Analogicky roli médií a umění při utváření vztahu k národní minulosti a institucionalizaci vztahu k minulosti skrze zákonné normy, vládní koncepční materiály a státně garantované výzkumné projekty.
- Formování sociálně-politických konfliktních linií skrze artikulace vztahu ke sdílené minulosti.

Ad 7

- Artikulaci generačních odlišností v porevoluční době: analýza fenoménu tzv. anticipovaných generací.
- Fenomén generačního vzpomínání: jak generační rozdíly korespondují s rozdíly ve vztahu ke sdílené kolektivní minulosti.
- Komunismus jako trauma: formování generačních konfliktních linií v procesech individuálního a kolektivního vzpomínání.
- Generační aspekt problému (des-)integrace významné části romské populace v rámci školského systému a skrze něj
- Fenoménu druhých rodinných generací imigrantů v ČR ve vztahu ke vzdělávacím kariérám.

A.3. Strategie a metody řešení

Co je nutné udělat pro dosažení stanovených cílů?

Plánované analýzy a syntetické práce si většinou nevyžádají nová rozsáhlá šetření. Máme možnost využít mezinárodních významných databází, jako jsou výběrová šetření pracovních sil, SILC a další, jakož i naše dříve provedená šetření a konečně máme i přístup k databázím mezinárodních projektů, v nichž se účastníme (například databáze RECOWE). Půjde spíše o nové analýzy dat vedené z nových teoretických východisek a ověření nově formulovaných hypotéz. Výjimkou je „Panel párů a rodin“, kde se v roce 2011 počítá s další etapou budování panelu a sběrem dat. Terénní šetření budou ovšem i v roce 2011 součástí řady dílčích projektů. Většinou však půjde o shromažďování potřebných dat kvalitativními metodami (zejména hloubkové rozhovory, focus groups, etnografický výzkum a další) a některé projekty budou založeny na analýze dokumentů (nejčastěji budou tyto metody kombinovány). Některá data, shromažďovaná rutinně v systémech statistik nebo opakovaných šetření jako jsou například „Výběrová šetření pracovních sil“, „Surveys on Incomes and Living Conditions“, budou zakoupena, jiná jsou nám – jakožto registrovaným participantům (*European Social Survey* a další) volně přístupná.

- **Jak se bude výzkumný záměr, resp. jednotlivé výzkumné projekty (etapy) řešit**

Základní způsobem řešení budou jednotlivé projekty tematicky zaměřených výzkumných týmů: na biologickou a sociální reprodukci v rodině a její vztah k integraci společnosti; na trh práce a sociální stát a vztahy mezi nimi, na residenční suburbanizaci a její roli v diferenciaci prostoru, provázenou sociální exkluzí v sociálním a fyzickém prostoru; na migrační procesy a integraci migrantů a minorit, spojenými s otázkami budování nových, společně sdílených identit (nově v kontextu vzdělávacích institucí).

V létech 2008-2009 byly a dále jsou realizovány přípravné práce a ověřování metodiky (i v této fázi s poznatkovým přínosem!) pro založení rozsáhlého panelového výzkumu dvou věkových kohort mladé generace (ve věku 15-17 let a ve věku 25-27 let), s předpokladem realizace dlouhodobě opakovaných vln sběru dat o biologické a sociální reprodukci v těchto kohortách. Data ze dvou již realizovaných vln dovolují porovnat metodologické aspekty nového postupu a v roce 2011 může být realizována první vlna plnohodnotného panelového šetření. „Panel párů a rodin“ má, v co nejdělsím časovém horizontu, sledovat a analyzovat faktory sociální reprodukce a její etapy v čase. Z výzkumů, které se zabývají časováním rodičovství a jeho realizací, je zřejmé, že nestabilita a fluktuace v partnerských vztazích je jedním z klíčových faktorů, ovlivňujících fertilitní biografie. Zaměříme proto pozornost na různé fáze párování. Aby dosavadní i budoucí zjištění z panelu byla zasazena do kontextu teorií životního cyklu, zaměříme se na aktuálně diskutované téma v sociologii rodiny, totiž na individualizace životních drah. Za pomoci postupů navržených pro analýzu trajektorií osobních biografii půjde o identifikaci „ideálních typů“ životních drah. Nabízí se přitom srovnání sledovaných kohort s jinými věkovými skupinami, o nichž disponujeme daty z jiných výběrových šetření. Panel představuje další krok v poznání toho, jak se utváří reprodukční chování a reprodukční strategie obyvatelstva obecně i jednotlivých sociálních kategorií a skupin (faktory, mechanismy, důsledky) – cíl formulovaný v projektu výzkumného záměru. V roce 2011 je plánováno i rozšíření panelového šetření, které dosud probíhá jen klasickým kvantitativním přístupem (sběr standardizovaných údajů na reprezentativním výběrovém souboru z cílové populace a jejich následná statistická analýza) o navazující sběr pomocí kvalitativního přístupu jako jsou hloubkové rozhovory, biografie, *life (hi)story* a další, který umožní významným způsobem rozšířit validitu našich dat a rozšířit analýzu o interpretativní rovinu.

V průběhu řešení výzkumného záměru jsme vytvořili teoretické a metodologické předpoklady, získali různá data a zpracovali řadu analýz, které nám dávají možnost zhodnotit dynamiku trhu práce v České republice stejně jako různorodé strategie jeho regulace ve více oblastech veřejných politik. Postupně jsme se naučili běžně pracovat a využívat primární data zásadních a mezinárodně srovnatelných „velkých šetření“ jako jsou „Výběrová šetření pracovních sil“, „SILC - Surveys on Incomes and Living Conditions“, prováděná Českým statistickým úřadem, pracujeme i s daty *European Social Survey*, *World Database on Happiness*, s unikátní databází projektu 6. RP EC „RECOWE - Reconciling Work and Welfare in Europe“, jež zahrnují tvrdá i postojová a stejně tak i institucionální mezinárodně srovnatelná data. Tato data byla již doplněna našimi speciálními výběrovými šetřeními, zejména v roce 2009 šlo o survey „*Nejistoty na trhu práce*“ provedený na specifické populaci marginalizovaných pracovníků. Vedle toho jsme provedli řadu kvalitativních výzkumů, zejména v oblasti strategií marginalizovaných pracovníků a v oblasti strategií zaměstnanců i zaměstnavatelů při harmonizaci rodinného života a zaměstnání. Zapojili jsme se do řady mezinárodních kontaktů a projektů, jež mají za cíl posoudit dynamiku na trhu práce ve více směrech a roli veřejných politik při jejich regulaci. V roce 2011 se budeme zaměřovat na zhodnocení dosavadních analýz a jejich prohloubení při využití těchto uvedených možností v maximální míře. Metodickým obohacením bude přitom zhodnocení procesů na trhu práce prizmatem „nových sociálních rizik“, zhodnocení procesů jeho regulace prizmatem konceptů „flexicurity“ a „aktivace“, a konečně pak prozkoumání systému „governance“ a jeho významu pro efektivní regulaci z hlediska reakce na

„nová rizika“ na trhu práce. Bude se tedy jednat o částečně nové konceptualizace problematiky, a následně nové empirické analýzy na existujících datových zdrojích, doplněné či aktualizované (nové vlny „Výběrového šetření pracovních sil“ a „SILC - Surveys on Incomes and Living Conditions“).

Klíčovou součástí řešení plánovaných badatelských úkolů bude i v roce 2011 také důkladná *konceptuální analýza*, tj. precizace analytických konceptů, skrze něž mají být zkoumány výše uvedené otázky a problémy – a reflexe jejich výkladových možností a omezení. Jde například o koncept *transnacionalismu*, jenž se ukazuje jako mimořádně vhodný pro zkoumání procesů integrace migrantských a etnicky definovaných kolektivů v kontextu internacionalizace relevantních právních norem a systémů, v kontextu zvýšené globální mobility osob a informací. Zatímco analytickým používáním konceptu transnacionalismu se napojujeme na čerstvou vlnu sociálně vědního zkoumání migrace a sociálně kulturní integrace, řešitelské týmy zároveň zformulovaly vlastní analytické kategorie, jež zasluhují dalšího rozpracování. Jde například o koncept *anticipovaných generací* a koncept *generační paměti*.

Ke strategiím řešení řadíme i spolupráci s dalšími tuzemskými i zahraničními pracovišti. Týmy výzkumného záměru disponují širokou sítí mezinárodních kontaktů a počítá se s nimi i při prodloužení výzkumného záměru o rok 2011.

- Bude pokračovat spolupráce při budování panelu „Páry a rodiny“, který je inspirován „Pairframe“ stěžejním programem DFG 1161 (univerzity Mannheim, Brémy, Chemnitz a Mnichov), jehož předmětem je studium ustavování partnerských vztahů, vývoje vzorců zakládání rodiny, proměny reprodukčních strategií a mezigeneračních vztahů s ohledem na reprodukci třídního postavení, dynamika rodinného života mladých domácností a proměna faktorů ovlivňujících stabilitu rodiny.
- Výzkum zaměřený na oblast školství a vzdělávacího systému obecně – ve vztahu jak k sociální a kulturní integraci migrantů, tak i ve vztahu k sociální a kulturní integraci usazených etnických menšin využívá mezinárodního srovnání a je napojen na paralelní badatelské aktivity probíhající v dalších zemích EU (v Dánsku, Francii, Maďarsku, Německu, Rumunsku, na Slovensku, ve Švédsku a Velké Británii).
- V oblasti zkoumání kolektivní paměti byla navázána úzká spolupráce s Center for Cultural Sociology (Yale University) a pro léta 2010 a 2011 je připravován společný výzkumný projekt s universitami v Madridu, Salfordu (Velká Británie) a Krakově.

B. Předpokládané výsledky řešení

Lze jen obtížně precizovat předpokládané výsledky řešení řady dílčích projektů. Obecně však lze konstatovat, že půjde zejména o:

- Syntetizace dosavadních výsledků o sociální reprodukci při párování a nové poznatky, které umožní lépe pochopit dlouhodobé nepříznivé trendy ve vývoji stability partnerských vztahů a dlouhodobě klesající porodnost, která se po malém a přechodném zlepšení, způsobeném odkladem porodů silné kohorty z poloviny sedmdesátých let, začne výrazně prohlubovat právě v závěru našeho výzkumného záměru. Prodloužení záměru umožní zhodnotit dosavadní výsledky právě v kritických profílech faktorů „bariér rodičovství“, což je nový analytický koncept, který je výsledkem dosavadního řešení.
- Syntetizace poznatků o proměnách českého trhu práce ve smyslu jeho dualizace a jejích dopadů na sociální nerovnosti a sociální marginalizaci, jakož i o schopnostech politik aktivace zvládat v krátkodobém a dlouhodobém časovém horizontu rizika vyplývající z dynamiky trhu práce. Zhodnocení role systému governance při formování efektivních politik „aktivace“ a „flexicurity“ – klasifikace režimu trhu práce v České republice v těchto kontextech.
- Syntetizace poznatků o přínosech veřejných politik při zvládání nerovnováh a tenzí spojených s problémy reprodukce a integrace společnosti kontextu „nových sociálních rizik“ a tenzí mezi institucemi rodiny, trhu práce a sociálního státu: 1 role veřejné politiky a harmonizace rodinného života a zaměstnání (s důsledky pro rodinné chování); 2 role veřejných politik v zmírňování procesů dualizace/segmentace na trhu práce, role politik flexicurity a aktivace v začleňování na trhu práce; 3 sociální vyloučení a strategie sociálního začleňování na národní a lokální úrovni 4 sociální integrace imigrantů a etnických menšin.
- Poznatky o charakteru procesu suburbanizace v České společnosti a o roli veřejných politik a participace veřejnosti v něm.
- Poznatky o procesech prostorové exkluze a roli strategií státních orgánů v zacházení s vyloučenými prostory a jejich obyvateli.
- Systematický obraz migračního a integračního pole v perspektivě zkušenosti jednotlivých aktérů: migranti, příslušníci etnicky definovaných menšin, většinová populace, média, státní a místní správa, reprezentace neziskového sektoru: identifikace rozdílných perspektiv a důsledků, jež tyto rozdíly přinášejí.
- Identifikace třecích ploch v integračním procesu, jež vznikají vlivem internacionalizace práva.

- Identifikace výkladových možností a omezení analytického konceptu transnacionalismu v českém kontextu.
- Identifikace základních prahů v průběhu předškolní a školní docházky, které postupně oddělují typické vzdělávací kariéry většinové populace a etnicky definovaných menšin.
- Identifikace sociálně-kulturních a institucionálních příčin rozdílů v typických vzdělávacích kariérách většinové populace a etnicky definovaných menšin: studia vztahu mezi sociálně-kulturními a institucionálními příčinami.
- Systematický obraz veřejné artikulace vztahu k minulosti (zejména komunistické): studie důsledků, jež toto přináší pro povahu a intenzitu sociálně-kulturní koheze v národním kontextu.
- Rozpracování analytických konceptů generační paměti a anticipovaných generací – a identifikace jejich výkladových možností a omezení.
- Identifikace základních kontextů (oblastí, problémů, otázek), v nichž se formují základní generační dělicí linie – a identifikace interakčních problémů, jež z toho vyplývají.

Jakým způsobem nebo formou bude uplatněn.

I v roce 2011 budeme usilovat o včlenění našich poznatků do mezinárodního kontextu pokračující účasti na mezinárodních projektech 6. a 7. rámce EU, konkrétně jde o projekty „*RECOWWE - Reconciling Work and Welfare in Europe*“ a „*GUSTO - The Governance of Uncertainty and Sustainability*“.

Hlavním uplatněním výsledků bude jejich zveřejnění. Rozhodující publikační platformu pro výstupy výzkumů představují odborné impaktované či recenzované časopisy (české i zahraniční) a vydávané původní monografie. Prodloužení výzkumného záměru do roku 2011 nám v tomto ohledu umožní soustředit se na pečlivě připravené a rozsáhlejší zveřejnění výsledků v současnosti rozpracovaných projektů. Vzhledem k dosavadní produkci a vezmeme-li v potaz i nové poznatky, které přinese řešení nových projektů v roce prodloužení (2011) i větší prostor pro syntézu poznatků získaných při řešeních v letech 2005-2010 lze předpokládat:

- 25-30 statí v odborných recenzovaných časopisech (10 z nich bude uplatněno v časopisech s impaktem, z toho 5 v zahraničních časopisech).
- Editorství minimálně jednoho (dle možností edičního plánu) monotematického čísla recenzovaného odborného časopisu Sociální studia, které bude celé věnováno vybranému profilovému tématům výzkumného záměru.
- 5-8 kapitol v (lektorovaných) monografiích nebo lektorovaných sbornících (z toho 3-5 v zahraničí).
- 3-4 dílčí (lektorované) knižní monografie, z toho nejméně jedna v anglickém jazyce. Jednou z dílčích monografií bude shrnutí výsledků dosavadních pilotních vln panelového šetření, věnující se zejména rané fázi navazování a rozpadů partnerských vztahů a jejich významu v procesu sociální reprodukce.
- 1 knižní (lektorovanou) publikaci shrnující synteticky výsledky řešení všech dílčích projektů za dobu existence výzkumného záměru.

Současně připravíme závěry týkající se vybraných oblastí veřejné politiky a budeme je prezentovat na závěrečné konferenci projektu za účasti institucí a osob z decizní sféry. Pro informování devizní sféry o výsledcích našich výzkumů bude využito i publikování statí v odborném recenzovaném časopise „Sociální fórum“, který je zaměřen nejen na odborníky zabývající se analýzami veřejné či sociální politiky, ale i na čtenáře z řad těch, kdo tyto politiky realizují. V tomto ohledu se nebudeme vyhýbat ani stručným klasickým, byť nebudovaným výzkumným zprávám (jako byla v roce 2008 studie zpracovaná na objednávku Světové banky „*Policies for Promoting Employment for Roma*“ (World Bank Washington) nebo Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice - moravské lokality pro Úřad vlády ČR - kancelář pro záležitosti romské komunity.